

10. Фромм Э. Искусство любить: Исследование природы любви / Пер с англ. Л. А. Чернышевой. – М.: Педагогика. 1990. – 160 с.
11. Фрумкин К. Г. Философия и психология фантастики. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 240 с.
12. Юнг К. Г. Психология нацизма // Юнг К.Г. Душа и миф. Шесть архетипов / Пер. А. А. Спектор. – Мн.: Харвест, 2004. – С. 359–398.
13. Юнг К. Г. Тэвистокские лекции. Аналитическая психология: теория и практика // Юнг К. Г. Очерки по аналитической психологии. – Мн.: Харвест, 2003. – С. 275–477.
14. Юнг К. Г. Обзор теории комплексов // Юнг К. Г. Психика: Структура и динамика / Пер. А. А. Спектор. – М.: АСТ; Минск: Харвест, 2005. – С. 368–385.

ТРАВМАТИЧНИЙ ДИСКУРС АНТИУТОПІЇ (на матеріалі роману ДЖ.ОРВЕЛЛА “1984”)

Ірина КУНИЦЬКА

Київський національний лінгвістичний університет

У поданій статті розглядається травматичний дискурс антиутопії. На матеріалі твору Дж. Орвелла “1984” аналізується модель тоталітарного суспільства, тотальна деперсоналізація та деформація свободи особистості. Доводиться теза, що психологізм роману Орвелла – це психологізм модерністського роману, коли історія героя приховує реально пережиті авторські почуття і думки.

Ключові слова: модернізм, антиутопія, роман-попередження, тоталітаризм, авторське самовираження.

В данной статье рассматривается травматический дискурс антиутопии. На материале произведения Дж. Оруэлла “1984” анализируется модель тоталитарного общества, тотальная деперсонализация и деформация свободы личности. Доказывается тезис, что психологизм романа Оруэлла – это психологизм модернистского романа, когда история героя скрывает реально пережитые авторские чувства и мысли.

Ключевые слова: модернизм, антиутопия, роман-предупреждение, тоталитаризм, авторское самовыражение.

This article considers the traumatic discourse of dystopia. Based on the text 1984 by George Orwell the totalitarian model of society, depersonalization and total

distortion of individual freedom are analyzed. The paper argues that the psychologism of Orwell's novel is the psychologism of modernist kind, with the story of the hero concealing feelings and thoughts actually experienced by the author.

Key words: modernism, dystopia, novel-warning, totalitarianism, author's self-expression.

У ХХ столітті виникає і бурхливо розвивається жанр антиутопії, вивченню якої присвячено багато літературознавчих праць. Серед відомих дослідників антиутопії – Е. Баталов, Г. Баран, О. Зверев, Ю. Кагарлицький, Д. Кейтеб, А. Мортон, О. Ніколенко, В. Недошивін, В. Паррингтон, Г. Рягузова, Г. Сиваченко, Ч. Уолш, В. Чалікова, Т. Чернишова, К. Шахова, В. Шестаков та ін. У науковій літературі вивчаються причини виникнення антиутопії, досліджується генеза, особливості конфлікту, прогностичні аспекти філософсько-сатиричної моделі майбутнього, а також окремі риси поетики.

У першій половині ХХ ст. антиутопії стали реакцією на тоталітарні режими, що активно формуються в цей період. В основному це були твори, що реагували на події в Радянському Союзі. Російські письменники Є. Замятін, А. Платонов, М. Зоценко, українські – В. Винниченко, М. Хвильовий, Т. Осьмачка та багато інших розкривали механізми дії суспільно-політичної системи, що розвивалася в СРСР. У цей же період виникають романи, в яких автори передають свої побоювання із приводу фашизму: К. Чапек, О. Гакслі, В. Набоков. Незважаючи на різні соціально-політичні формації, що ставали об'єктом критики, антиутопії виявляють низку спільних рис.

Негатив антиутопії пов'язаний із відображенням процесу нівелювання суспільством особистості: "я" людини знищується, стирається під тиском законів нібито ідеального суспільного устрою. Відтворюючи картину майбутнього, автори антиутопій застерігають від можливого розвитку подібних соціально-політичних систем. Саме через цю ідейну спрямованість твори-антиутопії почали називати застереженнями.

Численні спроби людства втілити утопію в реальність закінчувалися крахом: людська природа чинить спротив прагненням розуму укласти її в раціональне русло. ХХ століття, разом з розвитком техніки й науки, разом з виходом на арену історії великих мас населення створило підґрунтя для великого соціального експерименту. У Радянському Союзі свідомо взялися втілювати у життя утопійні проекти.

“Ми” Є. Замятіна, “Чудовий новий світ” О. Гакслі, “Котлован” А. Платонова, “Війна з саламандрами” К. Чапека, “Володар мух” В. Голдінга, “451о за Фаренгейтом” Р. Бредбері, “Запрошення до страги” В. Набокова, “Москва 2042” В. Войновича – це далеко не повний перелік романів ХХ століття, які з подачі різних дослідників отримали визначення антиутопія. Важливо проаналізувати основні проблеми роману Джорджа Орвелла “1984”, який вважається одним з найвідоміших творів у жанрі антиутопії, своєрідним застереженням про загрозу тоталітаризму. Назва твору, його термінологія і навіть ім’я автора згодом стали називними і вживаються для позначення суспільного устрою, що нагадає описаний у “1984” тоталітарний режим.

Роман Джорджа Орвелла “1984” – це роман, що здобув світову славу, завдяки йому антиутопія як жанр набула певної канонічності. Не дивлячись на специфіку жанру, роману була присвячена велика кількість серйозних наукових досліджень, які розглядали його з різних – філософських, соціологічних, політологічних – позицій. Писали про роман такі відомі автори, як Еріх Фромм, Арлен Блюм, Фредерік Бегбедер. Продовжують досліджувати творчість письменника і сьогодні, також досить активне українське орвелознавство (О. Боднар, Л. Лісюткіна, З. Савченко, В. Чалікова та інші). Роман “1984” у середині ХХ століття став важливим етапом вибору західною інтелектуальною елітою напрямків розвитку цивілізації.

В. Чалікова зауважує, що роман “1984” дуже високо оцінили визначні представники західної культури. Орвелл отримав захоплені листи від Олдоса Хакслі, Бертрана Рассела, Джона Дос Пассоса. Еріх Фромм, підбиваючи підсумки дискусії по роману “1984”, трактує його не як роман-передбачення, а як роман-попередження. Автор розуміє, що небезпека ховається не лише у комунізмі, але й у сучасному стані глобалізованого світу, відносно незалежно від будь-якої ідеології. Орвелл хоче попередити і пробудити нас.

Критики Орвелла вважають, що його численні передбачення збулися. Зокрема, він абсолютно точно передбачив долю своєї книги в умовах тоталітарного режиму. Ф. Бегбедер в одному із своїх есе зазначає: “Орвелл створив нову естетику; прийдешне в його творі – це величезний ГУЛАГ, з якого герою Уінстону Сміту ніколи не вдасться втекти. Система перемагає в той момент, коли їй вдається заставити людей полюбити свою тюрму” [1, с. 246]. Ю. Жаданов стверджує, що головне навантаження

художнього втілення ідей автора несе в собі система образів. Герої Орвелла сприймаються немов живі, не дивлячись на фантастичний світ, у якому вони живуть, читач їм співчуває, шкодує і ненавидить [6, с. 28]. З. Савченко, аналізуючи вплив світоглядних пріоритетів Орвелла на вирішення основних проблем роману, підкреслює, що державний апарат у творі націлений в першу чергу на програмування людського мислення – підлеглі мають бути уніфікованою масою без минулого, без майбутнього, масою напівголодною, приниженою, яка кожному дрібничку сприймає як подарунок. За таких умов тотальне правління має реальний шанс тривати якомога довше. У підсумку твір Орвелла при порівнянні з іншими антиутопіями ХХ ст. вражає найбільше – у створеному ним світі ніхто не захотів би жити ні за яких умов [13, с. 6]. Л. Радзиховський вважає, що Орвелл і є головним героєм роману Уїнстоном Смітом, англійцем, що дивом потрапив до сталінської імперії. Він єдиний зрячий між сліпими [12, с. 71]. На основі наведених суджень критиків можемо продовжити думку про авторський зміст у творі. Це роман яскраво автороцентричний, незважаючи на домінування суспільно-політичних проблем у змісті. Але фантазмагорія цього твору має витоки не стільки у реаліях ХХ століття (вони надто змінені прогнозом на майбутнє), скільки у несвідомому самого автора. Це твір-попередження людини, яка мало не на рівні фізіології відчуває небезпеку, яка йде від світу і піддає нелюдському випробуванню кожному особистість, особливо вразливу і творчу. Він сублімував і втілював у яскраву форму страхи, які сформувало у свідомості людства жакливе ХХ століття.

Твір написаний від першої особи, що наклало певні рамки на спосіб викладу Орвеллом його ідей. Взаємодія людини і системи влади передана у вигляді особистого досвіду головного героя. Структура і функції держави та міжнародне становище відомі Уїнстону лише поверхово, не дивлячись на те, що по сюжету він є членом керуючої партії та співробітником “Міністерства правди”, яке відповідає за засоби масової інформації. Але маніпулювання інформацією в Океанії належить до повноважень державної політики і ніхто, крім керуючої верхівки, не може нічого знати напевно про ситуацію у світі. Тут Орвелл використав прийом “книги в книзі”. До головного героя потрапляє “книга” невідомої організації опору, у якій викривається політика режиму “ангсоцу”. На сторінках цієї книги Орвелл висловлює глобальні ідеї про державну владу Океанії, які герой роману не зміг би усвідомити самотійно.

Таким чином сюжетні обмеження (необхідність дотримуватись логіки у лінії персонажа) компенсуються простим способом, який дозволяє авторові бути максимально присутнім в оповіді.

Події розгортаються у хронологічному порядку. В основі сюжету лежить зіткнення особистості і держави, заснованої на ненависті. У країні Океанії, якою керує Старший Брат, переслідується думка, правда, кохання, усі нормальні людські прояви особистості, знищена культура і сама людина, яка висловлюється на жакливій “новомові”.

Один з головних героїв – О’Брайен, який катує та розстрілює людей у підвалах Міністерства кохання, відверто формулює основну мотивацію, яка керує тоталітарною ідеєю, і зазвичай прикрашається більш менш вміло накладеним гримом, щоб видати її за триумф розуму, справедливості та демократії: *“Мета репресії – репресії. Мета катування – катування. Мета влади – влада”*. Отже, оскільки Старший Брат є персонажем абстрактним, ми його в романі не зустрічаємо (лише опис на плакатах та згадки героїв), він є чимось недосяжним, ілюзорним, таємничим – Орвелл втілює образ тоталітарної влади за допомогою О’Брайена. Він виконує функцію ката, який є носієм державної ідеології та уособлює тиранію.

Жорстокий експеримент ставиться письменником над самим собою. Він бере надзвичайно близького до себе героя, схожого на нього у певних деталях, аж до деякої незграбності у поводженні з сигаретою: “Він витягнув цигарку із зім’ятої пачки марки “Вікторі Сігарете” та необережно взяв її прямо, через що тютюн впав на підлогу. З наступною цигаркою йому більше пощастило”. *“He took a cigarette from a crumpled packet marked VICTORY CIGARETTES and incautiously held it upright, whereupon the tobacco fell out on to the floor. With the next he was more successful.”* [270]; і навіть страхом перед щурами (російська дослідниця Орвелла Вікторія Чалікова зауважує, що письменник ненавидів щурів): “Щури! – прошепотів Вінстон. – У цій кімнаті!” <...> “Любий! Ти зовсім зблід. Що сталося? Тебе від них нудить?” “Немає у світі нічого жакливішого, ніж щур!” *“Rats!” murmured Winston. “In this room!”* <...> *“Dearest! You’ve gone quite pale. What’s the matter? Do they make you feel sick?” “Of all horrors in the world – a rat!”* [18]. Вінстон Сміт, так само як і сам Орвелл, – людина завзята, наділена вольовим прагненням робити роботу ручну, фізичну. Автор поміщає свого героя, який володіє від природи великим почуттям власної гідності, бажанням свободи та незалежності,

відмінною пам'яттю, яка не може нічого перекреслити, у світ, де свободи немає та історія скасована, тому що кожен день вона переписується наново і кожна людина від пробудження до засинання знаходиться під контролем всевидючого ока. Однак герой наважився думати, наважився ставити собі питання і відповідати на них не так, як того вимагає офіційна ідеологія, наважився піддатися щирому почуттю. Його кохана, Джулія насмілилася бути не “товаришем”, а просто жінкою, яка хоче зняти комбінезон, вдягнути сукню, туфлі на високих підборах, користуватися косметикою (“Напевно, вона забігла у якусь пролетарську крамничку і купила повний набір косметики. Губи – яскраво-червоні від помади, щоки нарум'янені, ніс напудрений; і навіть очі підвела: вони стали яскравішими. Зробила вона це не дуже вміло, але й вимоги у Вінстона були досить скромними. Він ніколи не бачив і не уявляв собі партійну жінку з косметикою на обличчі. Джулія погарнішала надзвичайно”). *“She must have slipped into some shop in the proletarian quarters and bought herself a complete set of make-up materials. Her lips were deeply reddened, her cheeks rouged, her nose powdered; there was even a touch of something under the eyes to make them brighter. It was not very skilfully done, but Winston's standards in such matters were not high. He had never before seen or imagined a woman of the Party with cosmetics on her face. The improvement in her appearance was startling.”* [18]), але це також злочин, як і почуття, які пов'язують героїв.

“Що з ними буде?” – думає письменник, а з ним і читач. Чи здатні вони зберегти у цих умовах людську гідність, пам'ять, свою духовність, здатність кохати? Здається, відповідь відома: людська особистість понад усе, її духовний світ – найвища цінність, сильні й незалежні люди здатні витримати все. Проте Орвелл у своєму романі показав, що це не завжди так, що вільна особистість – дуже умовне поняття. Якщо людину сильно мучити, бити, знущатися над нею довго, вона перетвориться на безумну істоту, яка благає лише про одне – про припинення фізичного болю. І для того, щоб біль зник, людина, здатна на все, – не лише оббрехати та послати на вірну смерть і муки інших невинних людей, але й зрадити найдорожчих. Держава не пробачає інакомислення та непокори, тому Джулія і Вінстон опинилися у підвалах Міністерства кохання (*The Ministry of Love*), де їх жорстко катували та психологічно нищили. Закохані не витримали тиску, зрадили одне одного. Жорстокість системи, в якій існує світ, полягає у тому, що до людини ставляться по-справжньому

нелюдські вимоги. Через головного героя автор намагається дати відповідь на запитання: чи може людська сутність бути зміненою настільки, що людина забуде своє прагнення свободи, гідності, чесності, кохання – іншими словами, чи може людина забути про те, що вона людина? Орвелл доводить, що в умовах тоталітарного режиму – так. Навіть найсильніших людей можна зламати та “перепрограмувати”.

У романі Орвелла часто використовуються внутрішні монологи. В умовах “ангсоцу”, коли кожне зайве слово може привести до страшної смерті, Вінстон змушений бути мовчазним та відчуженим. Не поділяючи існуючої державної ідеології, він має можливість лише в думках бути вільним, та лише з собою бути чесним. За допомогою монологів Орвелл краще розкриває глибинний внутрішній світ головного героя, допомагає нам зазирнути у його думки та душевні переживання, інформує про обставини, які не можна показати. Часто в цих монологах звучить щирий голос і глибоке страждання самого автора. Вінстон – “прозорий” персонаж, за яким вчувається пережите автором.

Для того, щоб краще передати атмосферу тоталітарного суспільства, політичний режим держави, психологічний стан людей, автор використовує багато описів, які вдало поєднуються з діями героїв. Орвелл дуже детально описує процес катування, страждання людей, самі приміщення, де відбуваються тортури. Він занурює нас в атмосферу жаху та відчаю, щоб ми краще зрозуміли вчинки персонажів. У цілому ж в романі “1984”, як у будь-якому модерністському романі, описовість значно переважає над подієвістю, оскільки головна мета твору – детальне ознайомлення з життям і побутом ймовірного світу. Важливіше не те, що відбувається, а те, як виглядає цей жахливий світ.

Роман Джорджа Орвелла “1984” за багатьма формальними ознаками належить модернізму. У ньому спостерігається певна різностильність, характерна для творів пізнього модернізму. На першому плані – досвід експресіонізму. Це роман-попередження, роман-крик про небезпеку тоталітаризму, обезлюднення та знищення особистості. У своєму творі автор виражає сильні переживання щодо суспільних, глобальних проблем. Роман, написаний після Другої світової війни, є свого роду сатирою на суспільний лад соціалістичних країн, з окремими алюзіями на західний світ. Жанр антиутопії допомагає автору змалювати систему, яка прийшла на зміну капіталізму, та за якої суспільство повністю відкидає свободу

та автономію особистості. Більшість рис тоталітарного суспільства Орвелла походить з алюзій на Радянський Союз у період диктатури Сталіна та гітлерівської Німеччини.

Гротескна образність і фантазмагорична символіка роману “1984” дали Орвеллу можливість зробити жах диктатури очевидним, показати цинічне приниження особистості, яка знищується духовно і фізично. Автор досягає цього ефекту нагнітанням атмосфери, описами того, як людські душі калічать пропаганда та брехня, яка видається за правду. Тиждень ненависті, паради на гігантських стадіонах, марші вдень і вночі з прапорами, факелами, гаслами, плакатами, портретами вождів у руках, постійна демонстрація вірності та відданості владі – все це перетворює людей на знеосіблений наговп для уславлення Старшого Брата: “Режим економії був у дії – готувались до тижня ненависті. Вінстону потрібно було подолати сім маршів; йому йшов сороковий рік, над щиколоткою у нього була варикозна язва: він піднімався повільно та декілька разів зупинявся щоб перепочити. На кожній площадці зі стіни дивилося те саме обличчя. Портрет був виконаний так, що, куди б ти не став, очі тебе не відпускали. СТАРШИЙ БРАТ СТЕЖИТЬ ЗА ТОБОЮ – промовляв напис”. *“It was part of the economy drive in preparation for Hate Week. The flat was seven flights up, and Winston, who was thirty-nine and had a varicose ulcer above his right ankle, went slowly, resting several times on the way. On each landing, opposite the lift-shaft, the poster with the enormous face gazed from the wall. It was one of those pictures which are so contrived that the eyes follow you about when you move. BIG BROTHER IS WATCHING YOU, the caption beneath it ran”* [18].

Для того, щоб підсилити вплив на свідомість читача, щоб передати повною мірою, через що героям доводиться проходити, а, можливо, і для того, щоб читач краще зрозумів фінал роману, автор дуже часто вживає слово “біль”. Він так детально та натуралістично зображує сцени жорстокості і страждання, що це стає морально надзвичайно важким для процесу сприйняття: “Неймовірно, неймовірно, щоб один удар міг завдати такого болю. Жовте світло зникло і він побачив, що двоє дивляться на нього зверху. Охоронець сміявся над його корчами. Одне питання у всякому випадку прояснилося. Ні за що, ні за що у світі ти не захочеш, щоб біль посилювався. Від болю хочеш лише одного: щоб він закінчився. Немає нічого гіршого в житті, ніж фізичний біль. Перед обличчям болю немає героїв, немає героїв, знову й знову повторював

він про себе і корчився на підлозі, тримаючись за відбитий лівий лікоть”. *“Inconceivable, inconceivable that one blow could cause such pain! The light cleared and he could see the other two looking down at him. The guard was laughing at his contortions. One question at any rate was answered. Never, for any reason on earth, could you wish for an increase of pain. Of pain you could wish only one thing: that it should stop. Nothing in the world was so bad as physical pain. In the face of pain there are no heroes, no heroes, he thought over and over as he writhed on the floor, clutching uselessly at his disabled left arm”* [18].

Роман побудований на контрастах та протиставленнях. Наприклад, “біло-чорний” колір “новомови”: “Ключове слово тут – біло-чорний. Як і багато слів новомови, воно містить два протилежних значення. При застосуванні його до опонента воно означає звичку безсоромно стверджувати, що чорне – це біле, всупереч очевидним фактам”. *“The keyword here is blackwhite. Like so many Newspeak words, this word has two mutually contradictory meanings. Applied to an opponent, it means the habit of impudently claiming that black is white, in contradiction of the plain facts”* [18]. У змальованому суспільстві справами війни завідує Міністерство миру (*“Ministry of Peace”*), охороною правопорядку – Міністерство кохання (*“Ministry of Love”*), фальсифікацією історії та пропагандою – Міністерство правди (*“Ministry of Truth”*), четвертим було Міністерство достатку (*“Ministry of Plenty”*), яке керувало розподіленням мізерних ресурсів, що залишалися після задоволення військових потреб. Це вже не просто протиставлення, а оксиморон, покликаний показати гротесковість та абсурдність зображеного світу.

Орвелл намагається спрогнозувати ймовірні тенденції розвитку сучасного суспільства, його прогноз дуже песимістичний. “Спазм закінчився. Він повернув білого коня на місце, але ніяк не міг зосередитися на задачі. Думки знову пішли у сторону. Майже несвідомо він вивів пальцем на запиленій кришці стола: $2+2=5$. “Вони не можуть у тебе залізти”, – сказала Джулія. Але вони змогли залізти. “Те, що робиться з вами тут, робиться навічно”, – сказав О’Брайен. Правильне слово. Є таке – твої власні вчинки, – від чого ти ніколи не одужаєш. У твоїх грудях щось вбито – витравлено, випалено”. *“The spasm passed. He put the white knight back in its place, but for the moment he could not settle down to serious study of the chess problem. His thoughts wandered again. Almost unconsciously he traced with his finger in the dust on the table: $2 + 2 = 5$*

'They can't get inside you,' she had said. But they could get inside you. 'What happens to you here is forever,' O'Brien had said. That was a true word. There were things, your own acts, from which you could never recover. Something was killed in your breast: burnt out, cauterized out' [18]. Цей уривок яскраво засвідчує смерть особистості, а точніше її вбивство. Автор наочно показує, що як би людина не опиралася, влада завжди знайде спосіб, як нею маніпулювати та змусити її повірити в те, що владі вигідно.

Важливим джерелом інформації щодо технологій маніпулювання свідомістю служить також додаток до роману, в якому описується “новомова”. “Новомова” (*Newspeak*) – це перероблена англійська мова, за допомогою якої правителі Океанії хотіли виключити саму можливість висловлювання чи усвідомлення нелояльних режиму ідей. У додатку описується структура та цілі створення цієї гіпотетичної мови. Місткими метафорами насичений цей уривок “Про новомову”: “Новомова – офіційна мова Океанії, була розроблена для того, щоб обслуговувати ідеологію ангсоцу, або англійського соціалізму. <...> Новомова повинна не лише забезпечувати знаковими засобами світогляд та розумову діяльність прихильників ангсоцу, але й зробити неможливими будь-які інші форми думки”. *“Newspeak was the official language of Oceania and had been devised to meet the ideological needs of Ingsoc, or English Socialism. <...> The purpose of Newspeak was not only to provide a medium of expression for the world-view and mental habits proper to the devotees of Ingsoc, but to make all other modes of thought impossible”* [18]. Сайм, який працює над складанням нового словника, пояснює головному герою: “Невже ти не розумієш, що головна мета Новомови – звужити горизонти думки? У кінці кінців ми зробимо мислезлочин просто неможливим, тому що для нього не залишиться слів. Кожне необхідне поняття буде виражатися одним єдиним словом, значення слова буде суворо обмежене, а другорядні значення ліквідовані та забуті”. *“Don't you see that the whole aim of Newspeak is to narrow the range of thought? In the end we shall make thoughtcrime literally impossible, because there will be no words in which to express it. Every concept that can ever be needed, will be expressed by exactly one word, with its meaning rigidly defined and all its subsidiary meanings rubbed out and forgotten”* [18].

Н. Глуходід зазначає, що Дж. Орвелл використав радянську ідеологічну та політичну базу лексики як основу для побудови авторської лексики на позначення реалій життя та назв організацій і установ. Така побудова

забезпечує потрібний стилістичний ефект, бо у тогочасній свідомості західних демократичних народів така спрощена і лаконічна лексика викликала асоціації з тоталітарним режимом правління і, звідси, потрібний стилістичний ефект був досягнутий.

Джем Беркс у своєму есе говорить про те, що роман Орвелла несе в собі переконливі застереження щодо сили мови. Роман показує нам, як мова може пристосувати людське почуття реальності до навіюваних владою способів думання, як вона може бути використана для приховування правди і маніпулювання історією. Мова – один із ключових інструментів політичного домінування, важливий та підступний засіб тоталітарного контролю над реальністю. У той час, коли мова в звичному понятті може розширювати горизонти та поглиблювати розуміння світу, роман Орвелла демонструє, що мова, у випадку застосування політичним режимом, може з легкістю стати протидією людській свідомості.

Погоджуючись з цими твердженнями дослідників, додамо, що стиль роману Орвелла є такою ж мірою авторським, як і в будь-якому романі модернізму. Хоча “новомова” є дотепним моделюванням реальних процесів у мовах держав з тоталітарним правлінням, вона все ж у першу чергу є авторським висловлюванням про його особисті прогнози і страхи. Інакше кажучи, тільки Орвелл міг у такий спосіб попередити людство про загрози, які мусить очікувати індивід від суспільства. Його проект “новомови” значно більш універсальний, аніж сатира на тоталітаризм ХХ століття. Здається, що реальна загроза тоталітаризму в Європі минула, але “новомова” продовжує дивувати читачів і на заході, і на сході Європи тим, що виявляє методи маніпуляції, виносить їх на поверхню. Чимось схожим на “новомову” (кожного разу іншу, в залежності від потреб і базової мови) й сьогодні оперують численні політичні діячі та їх іміджмейкери.

Таким чином, у творі Дж. Орвелла ми бачимо картину світу, у якому не просто страшно – неможливо жити. Враховуючи те, що автор написав даний твір, спираючись на деякі реальні факти існування тоталітарних і не лише режимів, він є надзвичайно важливим як пересторога, попередження того, щоб такий лад ніколи не міг втілитися у життя.

Підсумовуючи, варто зауважити, що психологізм роману Орвелла – це психологізм модерністського роману, коли історія героя приховує реально пережиті авторські почуття і думки. Орвелл послав людству

сигнал небезпеки, який він відчув як загрозу собі особисто, переконливо показав, що його власні страхи перед системою не є фобіями чи маніями, а мають цілком реальне підґрунтя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бегбедер Ф. Дж. Оруел, “1984” // Иностранная литература. – 2002. – № 4. – С. 245–247.
2. Білий О.В. Антиутопія // Українська літературна енциклопедія: в 5 т. / О.В. Білий. – К.: УРЕ ім. М.П. Бажана, Т. 1. ? 1988. – С. 69.
3. Боднар О. Інтертекстуальність роману Дж. Оруела “1984”. – Волинь філологічна: текст і контекст, Луцьк, 2009, № 7 – С. 29 – 34.
4. Борисенко Ю.А. Риторика власти и поэтика любви в романах-антиутопиях первой половины XX века (Дж. Оруэлл, О. Хаксли, Е. Замятин): автореф. дисс. канд. филол. наук. 10.01.05 / Ю.А. Борисенко. – Ижевск, 2004. – 20 с.
5. Глуходід Н.Р. Стилiстичний аналіз ідеологічно навантаженої лексики у творі Джорджа Оруела “1984” // Студентські наукові записки. Серія “Філологічна”. – НУ “Острозька академія”, 2010. – С. 29 – 30.
6. Жаданов Ю.А. Антиутопия второй половины XX века: творческий поиск новых перспектив жанра // Вісник СевНТУ. Вип. 102: Філологія: зб. наук. пр. – Севастополь : Вид-во СевНТУ, 2010. – С. 26 – 31.
7. Зверев А. Когда пробыет последний час природы. Антиутопия. XX век / А. Зверев // Вопросы литературы. – 1989. – №1. – С. 26 – 69.
8. Іконнікова М.В. Особливості індивідуального стилю в різних видах дискурсу (на матеріалі творів Д. Оруелла) // Вісник ХмНУ, 2006. – С. 1–3.
9. Іонин Л. То, чего нигде нет. Размышления о романах-антиутопиях / Л. Іонин // Новое время. – 1988. – №25. С. 40 – 45.
10. Ланин Б.А. Антиутопия в литературе русского зарубежья [Електронний режим]. – Режим доступу: // http://netrover.narod.ru/lit3wave/1_5.htm.
11. Оруэлл Дж. 1984 / Дж. Оруэлл ; пер. с англ. – СПб: Азбука, 2003. – 320 с.
12. Радзиховский Л.А. Почему мы не дошли до “1984” года? // Философские науки. – № 12. – 1990. – С. 71 – 81.
13. Савченко З. В. Джордж Оруелл “1984”: вплив світоглядних пріоритетів автора на вирішення основних проблем роману. – Зарубіжна література. – 2006. – № 2 – С. 4 – 6.
14. Таратута С. Л. Антиутопія Дж. Оруелла / С. Л. Таратута // Всесвітня література та культура. – 2006. – № 12. – С. 29 – 31.

15. Чаликова В. А. Комментарии к роману Дж. Оруэлла “1984” [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://krotov.info/libr_min/15_o/orv/el_356.html
16. Шахова К.О. Англійська художня антиутопія у світовому контексті / К. О. Шахова. – К.: Либідь, 1993. – С. 44 – 71.
17. “Big Brother is watching you” до ювілею Дж. Орвелла. – Всесвіт, 2003. – № 9–10. – С. 172 – 173.
18. Orwell George. Nineteen Eighty Four [Електронний ресурс] / George Orwell. – Режим доступу : http://www.orwell.ru/library/novels/1984/english/en_p_1http://avtonom.org/old/lib/theory/fromm/1984.html?q=lib/theory/fromm/1984.html

“THE CALL FROM THE DEPTH” AS THE LEITMOTIF IN BALTIC POETRY AND MUSIC IN THE ERA OF SOVIET OCCUPATION

Jūratė Landsbergytė-Becher
Lithuanian Culture Research Institute

Вірші 94 Псалму втілюються в різноманітних символах культури: “De profundis clamavi”, або ж “З глибини взиваю до тебе, Господи”. Це універсальний мотив в литовській, латвійській та естонській музиці в період “війни після війни” (в перші десятиліття радянської окупації балтійських країн після Другої світової). В літературі відображається травма втрати державності та дому, що реалізується в катастрофічному модернізмі емігрантів (Б. Браджоніс, Х. Надіс, А. Макус, Л. Апкалнс, Й. Гайделіс та ін.). Це дослідження аналізує їхній біль та втрату та її вираження в піснях “за залізною завісою” (литовська поезія А. Мішкініса, С. Геди, М. Мартінайтіса, партизанських піснях, а також музиці Б. Кутавічюса, П. Васкса, О. Нарбутайте, А. Калейса, І. Земзаріса, А. Пярта і т.д.). Основною метою лейтмотиву “волення з глибини” є пробудження уваги до того, “що відбувається”, і таким чином надихнути на протести та рух спротиву, які могли б зруйнувати репресивну радянську систему та відновити правильний хід історії. Нещодавно період окупації стали називати “часом деформації”, тож архетипи, покликані відновити ідентичність формування, постаючи з глибин, скеровуючись до горизонту вічності та досягаючи простору свободи. Всі гілки та корені культури, що прийняли форму *дерева життя*, захищають це у експресивний, професійний та реконструктивний спосіб. Важливим моментом є співвіднесення цих рухів з прозорою владою ідеї просвітництва.